

Na stopě (pre)historii jihozápadních Čech

Sborník přátel k životnímu jubileu Milana Řezáče

Jan Eigner – Robert Trnka (editoři)
Plzeň 2017

Za obsah příspěvků odpovídají jejich autoři. Texty neprošly recenzním řízením.

Rudný mlýn u Velhartic

Jiří Fröhlich

Drahé kovy se v širším okolí Velhartic těžily od středověku. Primární těžba v podobě zasypaných šachet je patrná především mezi Velharticemi a Horami Matky Boží. Množství pinok se nachází na svazích Borku, kde jsou doloženy zlaté, stříbrné a olovené rudy (Koutek 1948; Morávek a kol. 1992, 112). Kutací práce na zlato jsou doloženy nad Ostružnou západně od Hor Matky Boží (Majer 1997, 17, obr. 3). Stříbrná ruda se těžila zejména na vrchu Křížovka u Hor Matky Boží (Majer 1997). Rýžoviště zlata se táhnou podél Ostružné. Patrné jsou zejména v úseku před Velharticemi a pod hradem (Vaněček 1982, 180–181; Waldhauser – Fröhlich 2007, 323, obr. 1). Některé indicie naznačují, že zlato se zde mohlo rýžovat již v době laténské (Waldhauser – Fröhlich 2007). Na výzkumu laténského sídliště poblíž rýžovnických sejpů v poloze Kouklovna se v roce 2008 podílel i jubilant Milan Řezáč (Čuláková et al. 2012, 105).

Je jisté, že těžená ruda se musela zpracovávat v blízkém okolí. Stříbrnou huť na zpracování rudniny postavil v r. 1520 Jan Koník (Konikg) v údolí pod Křížovkou pod Schmeisnerovým mlýnem (Majer 1997, 28). Další huť na stříbro byla postavena v roce 1551, v provozu zůstala v celém průběhu šedesátých let a občas snad i déle (Majer 1997, 63). Montánní historik Jiří Majer ji lokalizuje na Ostružnou k mostu při ústí silnice z Hor Matky Boží do silnice Velhartice – Kolinec, pod dolní velhartickou papírnu a pilu. Tuto lokalizaci potvrzují nálezy strusky v Ostružné pod zaniklým mlýnem (Fröhlich 2007). Podle makroskopického posouzení RNDr. Vladimíra Šreina z České geologické služby jde o strusku po tavení polymetalických rud s obsahem stříbra (Fröhlich 2004, 74).

OBR. 1. Poloha rudné úpravny, na mapě označena bodem (mapový podklad: www.mapy.cz).

Při prohlídce tohoto místa v září 2004 se podařilo v kamenném zdivu náhonu, který pod mlýnem ústí z levé strany do Ostružné, objevit šest zlomků opracovaných granodioritových kamenů, z nichž některé jsou z mlýnských kamenů, které na své pracovní ploše mají typické soustředné kružnice, vyryté při rozemílání rudy (Fröblich 2004, 74; Fröblich 2007). Ve zdivu se tato hornina barevně odlišovala od ostatního použitého lomového kamene. Místo nálezu má na Základní mapě 22-31-12 koordináty 136 Z a 124 J. Objevené kameny byly prozatím deponovány do předzahrádky domu čp. 75 ve Velharticích.

OBR. 2. Velhartice. Zlomek mlýnského kamene s typickými soustřednými rýhami. Foto autor.

Tímto nálezem byl bezpečně doložen rudný mlýn, který předcházel mlýnu obilnímu, který pravděpodobně rozemílal těžný žilný křemen s obsahem zlata. Vyloučit nemůžeme jeho středověké stáří, protože počátky primární těžby zlata v okolí se předpokládají již ve 13. století (Majer 1997, 19–20). Časný původ Velhartic dokládá pozdně románský kostel Narození Panny Marie. Zřejmě s okolní hornickou těžbou a sousedním hradem se osada rozrůstala, takže již v roce 1373 je připomínáno městečko (Horpeniak 2014, 14). Hrad je poprvé zmíněn v r. 1318 (Durdík 1999, 585).

Druhou možností je, že mlýn byl součástí stříbrné hutě postavené roku 1551. V tom případě by se v něm rozemílaly strusky z předchozích taveb či pražený stříbrný koncentrát (Hrubý – Malý – Milo 2016, 391).

Literatura

- Čuláková, K. et al. 2012: Čuláková, K. – Eigner, J. – Fröhlich, J. – Metlička, M. – Řezáč, M., Horské laténské sídliště na Šumavě. Prášíly – Sklářské údolí. Archeologické výzkumy v jižních Čechách 25, 97–117.
- Durdík, T. 1999: Ilustrovaná encyklopedie českých hradů. Praha.
- Fröhlich, J. 2004: Archeologické doklady rudných mlýnů a stoup v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Stříbrná Jihlava 2004. Jihlava, 70–76.
- Fröhlich, J. 2007: Velhartice, okr. Klatovy. Výzkumy v Čechách 2004, 265 (č. 1136).
- Horpeniak, V. 2014: Šumava očima Vladimíra Horpeniaka II. Šumavský místopis. Plzeň.
- Hrubý, P. – Malý, K. – Milo, P. 2016: Archeometalurgie a geofyzika středověkých areálů zaměřených na produkci drahých kovů. Archaeologia historica 4, 391–413.
- Koutek, J. 1948: Obnovené kutání na Au-Ag-Pb rudy u Velhartic na Šumavě. Věstník Státního geologického ústavu Republiky československé 23, 304–310.
- Majer, J. 1997: Po stezkách dějin Hor Matky Boží, Hory Matky Boží.
- Morávek, P. a kol. 1992: Zlato v Českém masívu. Praha.
- Vaněček, J. 1982: Sejpová pole v horním Pootaví. Památky a příroda 7, 175–181.
- Waldhauser, J. – Fröhlich, J. 2007: Laténské sídliště rýžovníků zlata (?) u Velhartic v Pošumaví: Počátek výskytu tuhové hřebenované keramiky v jižních Čechách. Archeologické výzkumy v jižních Čechách 20, 321–330.

OBSAH:

Laudatio:

Šedesát pět let Milana Řezáče 3
Jan Eigner

Jubileum Milana Řezáče 6
Miroslav Čuper

Fenomén Řezáč 7
Robert Trnka

Fotografická příloha:..... 9

Odborné články:

Prvé nálezy štípané industrie u Kamenice nad Lipou (okr. Pelhřimov) 15
Jan Eigner – Vladimír Prokop

Rudný mlýn u Velhartic 21
Jiří Fröblich

Novověké mince a středověká tvrz, aneb nové nálezy na k.ú. Babina (okr. Plzeň-sever) 25
Jan John

Lesk a bída archeologického experimentu v ČR 31
Vladimír Karel – Robert Trnka

Jak pochopit jiného člověka? Úvaha o problematice archeologické interpretace
minulých populací 39
Katarína Kapustka

Archeobotanické analýzy výplní naoraných archeologických objektů z Horní Břízy
(okr. Plzeň-sever) 45
Petr Kočár – Romana Kočárová

Nové hradištní sídliště u Kotouně (okr. Plzeň-jih) 53
Milan Metlička – Robert Trnka

Dvě neznámá hradiště v okrese Rokycany? 61
Petr Rožmberský

Využívání místních surovin na výrobu štípané industrie v neolitu a eneolitu Berounska
a Hořovicka se zaměřením na mílinské silicity 65
Daniel Stolz

Možnosti a limity GPS zaměření jednotlivých nálezů (příkladová studie) 71
Robert Trnka

Gabréta – Šumava? Pohoří koz(oroňů) nebo Dubový les? 85
Jiří Waldhauser

K otázce středověké výroby dehtu v okolí Horní Břízy, okr. Plzeň-sever 91
Antonín Zelenka

Na stopě (pre)historii jihozápadních Čech

Sborník přátel k životnímu jubileu Milana Řezáče

V roce 2017 vydalo nakladatelství
Ing. Petr Mikota, Polní 56, 326 00 Plzeň
pmikota@post.cz

ISBN 978-80-87170-47-2

sazba a grafická úprava: J. Eigner, R. Trnka
kresba na přední straně obálky: L. Eignerová
fotografie na zadní straně obálky: J. Eigner

tisk: **Tigris, Zlín**

vydání 1.
